

Chotýšanská vrchnost – zrušení nevolnictví.

Nastal rok 1948 – zrušení roboty. „...Sice ji revoluce nepochovala, odzvonila jí sama doba.“ Jak praví záznamy z kroniky.¹⁾ A tak říšský zákon ze dne 7. září 1848 zrušil všechnu pravomoc nad poddanými ve všech zemích, které byly zastoupeny na říšské radě. Všechna půda se zbavuje všech břemen a to nejen práce a služeb, ale i dávek naturálních a peněžních. Až do ustanovení státních úřadů vykonávaly soudní a politickou správu nadále vrchnostenské úřady. Náhradu za zrušenou robotu předepisoval císařský patent ze dne 4. března 1849, kdy byly také zrušeny patrimoniální (vrchnostenské) úřady a zřízeny úřady státní. Čímž zanikla veškerá moc správní, soudní a výkonná, kterou dosud vykonávali majitelé panství nad svými poddanými.

Kresba Richarda Duška na pohlednici vydané r. 1946

Jak lze z chotýšanských kronik a starých pozemkových knih vysledovat, co se chotýšanského panství týká, tak obyvatelé Chotýšan i blízkého okolí nijak zvlášť velkého hospodářského i duševního útlaku, na rozdíl od okolních panství, tolik nepociťovali. V 18. století a začátkem 19. století to byla hrabata z Vrtby, z nichž zvláště poslední člen tohoto rodu František Adam hrabě z Vrtby byl podle dochovalých pamětí ke svým poddaným velmi mírný. Vážil si dobrých pracovníků a měl zájem, aby dobře bydleli. Vrtbové v roce 1737 koupili předchozími útrapami válečných let zpustošené Chotýšany a potřebovali mnoho pracovních sil nejen pro budování nového zámku, ale i obdělávání jejich pozemků. Proto vyčlenili pozemky jihozápadně od zámku pro své poddané na vystavění kolem patnácti domků, kde byla vystavěna i obecní pastouška. Jedná se o místo od rybníka „Židáku“ směrem k Chotýšce, ještě do dnešních dnů dochovalým názvem této části zvané „Na obci“. Pro další příliv obyvatelstva mezi léty 1770 – 1780 založili osadu Křemení a Pařezí, kde si jejich poddaní mohli zakoupit malý pozemek pro postavení domku. Tak vznikly osady o devíti domcích.

Vrtbové, kromě toho, že např. vybavili zámecký pivovar (vzniklý z bývalé tvrze), měli zásluhu pro rozvoj obce i po stránce vzdělanosti. Zvláště poslední majitel tohoto rodu chotýšanského panství Adam František, hrabě z Vrtby, který, jak je již uvedeno, se na chotýšanském zámku narodil. Dosáhl toho, že roku 1796 zde byla zřízena lokálie, která byla roku 1806 povýšena na faru. Pro ni vyčlenil byt na svém zámku pod špýcharem. Po roce 1801 nechal postavit školu. Byla vystavěna z nepálených cihel, z většiny dřevěná s šindelovou střechou a celkem málo vyhovující. Tato škola stála téměř na místě té dnešní až do dubna roku 1865.

S příchodem nových majitelů - hrabat z Mitrovic už místní obyvatelé takové štěstí neměli. Mitrovičtí svůj úřad zastávali na svém hlavním sídle na zámku v Janovicích a v Chotýšanech se příliš nezdržovali. Měli zde svého správce a z velkostatku co nejvíce těžili.²⁾ Poslední dědicové tohoto rodu, kteří zastávali několik úřadů při císařském dvoře ve Vídni, chotýšanský velkostatek nakonec tak zadlužili, že byl v dražbě prodán. Od té doby se tu jen majitelé jen střídali.

Od roku 1864 podle nového rozdělení, kdy byla oddělena státní a soudní správa, což přetrvalo do rozpadu monarchie, byla stanovena okresní hejtmanství. Pro Chotýšany bylo sídlo úřadu v Benešově a soudní okres byl ve Vlašimi. Nejmenší správní jednotkou se staly místní obce, vedené obecním zastupitelstvem.

Prameny:

- 1) Šimek Josef. Pamětní kniha Čtenářsko – ochotnické Jednoty, III. část
- 2) Tywoniak, J.: K historii zámeckého parku v Chotýšanech, SVPP, 33 (1993), str. 100